

Nyelv és szakrális kommunikáció az ökumené jegyében c. konferencia
KRE BTK, 2023. április 20–21. (csütörtök–péntek).

Raus hasono, davenolás, Söma Jiszroél! **Kutatási kérdések a zsidó religiolektus és a zsinagógai nyelvhasználat terén**

Biró Tamás

Előadásom célja felvetni néhány szociolingvisztikai kérdést a magyarországi zsidó közösség nyelvhasználatával kapcsolatban, összefoglalni az eddigi ismereteinket ezen a téren, és felvázolni lehetséges kutatási programokat.

A legelső kérdés az, hogy beszélhetünk-e egyáltalán judeo-magyar rétegnyelvről, de legalábbis repertoárról (Benor Bunin 2010)? Tekintve a zsidó identitás komplexitását, ha a válasz pozitív, ennek besorolása szociolektusként, etnolektusként vagy religiolektusként szintén nem egyértelmű. Azonban mindenképp el kell különíteni a héber-jiddis eredetű, de a magyar tolvajnyelvbe a Rotwelschen keresztül bekerült szókincset, amely nem sorolandó a judeo-magyar regiszterbe (*haver, majré, meló...*). A zsidó valláshoz és kultúrához kapcsolódó szakszavakon túl, nyitott kérdés, beazonosíthatók-e olyan nyelvi jegyek, amelyek a zsidó közösségre, azon belül is a zsinagógai beszédhelyzetre jellemzők.

Fontos szociolingvisztikai kérdés egyes nyelvi változók függése a földrajzi, szociológiai, felekezeti (ortodox, neológ, haszid, szekularizált stb.) és időbeli (dualizmus kora, interbellum, szocializmus, rendszerváltást követő évek) dimenzióktól. Szókinés tekintetében példa a *zsinagóga / sül (sül, sil) / [zsidó] templom* megnevezése. Utóbbi a 20. század második feléig elterjedt szóhasználat volt, ma már paradoxnak hat (hasonlóan a *zsidó pap* kifejezéshez, a *rabbi* helyett). Az itt folyó tevékenység elnevezése lehet *ima, istentisztelet* (esetleg *I-ten-tisztelet*) és *davenolás* is. Hangtani szempontból az eltérő héber kiejtési hagyományok és jiddis dialektusok tükröződése talán a legizgalmasabb kérdés. Így a zsidó újév lehet *ros hasana* (modern izraeli kiejtéssel), *rasesóne* (jiddisből), *rajs hasono* (keleti askenázi kiejtéssel) vagy *raus hasónó* (nyugati askenázi kiejtéssel) is. Az alkalmazott átírási rendszerek (vagy ezek hiánya; vö. *Raus Ha-schono, Rosh haShanah*) egy további csavar, amelyre az előadás során legfeljebb utalni lehet majd, mivel az már nem szorosan vett nyelvészeti kérdés.

Ez a pont átvezet bennünket a zsinagógai nyelvhasználat egy másik fontos aspektusára: az imádkozás során használt héber kiejtési hagyományokra. A Galícia és a Morvaország felől bevándorló askenázi zsidók eltérő kiejtések hoztak magukkal, majd az ortodox és neológ közösségek is tükrözték a modernitáshoz való eltérő viszonyukat a kiejtés révén. A huszadik század több szakaszában is a modern (izraeli) kiejtés a cionizmussal való szimpátiát jelezte. Összefoglalva, a megfigyelhető zsinagógai héber kiejtések a zsidó identitásformák dinamikáját tükrözik és teszik kutathatóvá.

Az előadáson végighúzódnó módszertani probléma lesz az adatgyűjtés nehézsége és a fellelt adatok megbízhatósága.

Hivatkozás

Benor Bunin, Sarah. "Ethnolinguistic repertoire: Shifting the analytic focus in language and ethnicity." *Journal of Sociolinguistics* 14.2 (2010): 159-183.